

Jachtlust, aanbevolen voor zenuwlijders

Jan van der Heijden

Op 19 maart 1882 overleed jonkheer Hendrik van den Bosch, eigenaar/bewoner van de buitenplaats Jachtlust. Vier maanden later probeerde men Jachtlust en andere eigendommen van de jonkheer op een veiling te verkopen. Degene die het huis Jachtlust in eigendom zou krijgen, kreeg tevens recht op een bank in de Dorpskerk.

Ondanks dit extraatje werd de veiling een mislukking. Toen mevrouw Van den Bosch in februari 1883 uit Jachtlust vertrok was het huis nog steeds niet verkocht. Een periode van leegstand volgde. Het duurde nog ruim een jaar voordat Jachtlust eindelijk in andere handen overging. In korte tijd wisselde Jachtlust nog enkele malen van eigenaar.

Uiteindelijk werd op 4 maart 1885 Izaak Theodoor Bennink de trotse bezitter van de inmiddels twee jaar leegstaande buitenplaats. Bennink was echter niet van plan om het pand als buitenplaats te bewonen. Als het aan hem lag zou Jachtlust een totaal ander aanzien krijgen. Zijn plannen werden geopenbaard in het Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad van 10 mei 1885:

"Het fraaie buitengoed Jachtlust, aan den weg naar Soestdijk, nabij het dorp de Bilt, zal, naar wij vernemen, door den heer Bennink uit Amsterdam, worden ingericht tot hotel. Wij verwachten alles goeds van deze onderneming, vooral met het oog op de geschiktheid van het gebouw, om tot een hotel van den eersten rang te worden ingericht; de gunstige ligging in het midden des lands; het zeldzaam prachtig opgaand geboomte op de terreinen voor en achter het hotel en daarbij behoorende; en de flinke plannen van den ondernemer, wat de inrichting en de exploitatie betreft. Reeds betrekkelijk spoedig, in den loop van deze of in hetbegin der volgende maand, zal de opening van dit hotel worden aangekondigd.

Wij komen nader op deze onderneming terug; intuschen raden wij ieder, die van deze gelegenheid wenscht gebruik te maken, om gedurende den aanstaanden zomer eenige dagen of weken in eene schoone en gezonde natuur door te brengen, ten sterkste aan zich tot dat einde reeds nu met den heer Bennink persoonlijk of schriftelijk in betrekking te stellen."

De heer Bennink was afkomstig uit Amsterdam. Daar had hij al ervaring in de horeca opgedaan als eigenaar van hotel Indië in de Van Baerlestraat. Na de aankoop begon hij met de aanpassingen van Jachtlust. In hoog

tempo werden de salons en andere vertrekken gemeubileerd en ingericht. Begin mei vroeg hij aan de gemeente een vergunning voor het schenken van sterke drank. Het bleek echter dat er in de gemeente al te veel vergunningen waren uitgegeven. Met bijzondere toestemming van Gedeputeerde Staten ontving hij op 21 mei toch het verlangde papier. Op dinsdag 21 mei 1885 werd hotel/restaurant Jachtlust met een feestdis voor een selectief gezelschap geopend.

Hôtel „Jagtlust”, aan den Soestdijkschen Straatweg, gemceente De Bilt.

Fraaie inrichting op hoogen zandgrond en boschrijke omgeving, zeer aan te bevelen voor herstellenden en zenuwlijders.

Voor buitenpartijen en diners uitmuntend gelegenheid.

Pension van f 3.— tot f 5.— naar keus van kamers.

6068

Bennink zocht zijn cliënteel in de hogere kringen. Hij presenteerde zijn bedrijf als een hotel en ontspanningsoord van de eerste rang, geschikt voor langdurig zomer- of winterverblijf met ruime appartementen. De ligging op een droge, zuivere zandbodem, temidden van uitgestrekte bossen maakte het voor lijders aan reumatische-, zenuw- en borstziekten aantrekkelijk als herstellingsoord. En natuurlijk was het hotel voorzien van een eerste klas kok en uitmuntende dranken. Verder werd Jachtlust aanbevolen voor feesten, vergaderingen, diners, soupers en buitenpartijen. Op 31 juli werd Bennink met vrouw en vijf kinderen ingeschreven in het Biltse bevolkingsregister.

Hoe het Bennink met zijn nieuwe bedrijf verging weten we niet precies. In de eerste twee jaren na de opening verschenen in de dagbladen regelmatig advertenties om zijn hotel op bovengenoemde wijze aan te bevelen. Onze indruk is echter dat het hem financieel minder goed ging dan zijn vermogende gasten. Drukten de aankoopkosten van Jachtlust te veel op de exploitatie? Was het talrijke personeel een te grote kostenpost? Kwamen er te weinig gasten om het geheel renderend te maken? Feit is dat hij twee jaar na de opening een andere koers ging varen. Hierover worden we geïnformeerd door het Utrechtsch Nieuws- en Advertentieblaadje van 16 november 1887:

"Jachtlust, het schoon gelegen hotel aan de Bilt, zal ingericht worden tot verplegingsoord voor zenuwlijders. Een viertal geneesheeren zullen zich met het toezicht en de practijk belasten, namelijk de heeren prof.

van der Lith en dr. J.W.Schubart te Utrecht, dr. van Deventer te Amsterdam en dr.Lette aan de Bilt." De heer Bennink wist zich dus gesteund door een aantal artsen van naam. Ook de Biltse gemeentearts dr. K. J. Lette verleende medewerking. Op 10 maart 1888 werd mej. Sophia Genis aangesteld als directrice van het zenuwlijdersgesticht.

Het aantal patiënten op Jachtlust is -voor zover we uit het bevolkingsregister kunnen nagaan- nooit groot geweest. In oktober 1888 rezen er echter moeilijkheden toen Bennink ook krankzinnigen in verpleging nam. Voor het verplegen van krankzinnigen was een vergunning noodzakelijk en daaraan was een groot aantal voorschriften verbonden. Op 4 oktober 1888 schreef de inspecteur van het Staatstoezicht op Krankzinnigen, dr. Ruisch, een brief naar het Biltse college waarin hij verklaarde mededelingen te hebben ontvangen, waaruit hij het vermoeden kreeg dat op Jachtlust krankzinnigen werden verpleegd. Hij vroeg nadere informatie van het college. Burgemeester De With antwoordde dat bij de gemeente geen aangifte was gedaan van verpleging van krankzinnigen.

Ja, ooit was het voorgekomen dat een krankzinnige op Jachtlust ter verpleging was gebracht, maar dat was een vergissing en deze patiënt was weer heengezonden. Dr. Lette, de gemeentearts, had hem verzekerd dat door directrice mej. Genis uitsluitend zenuwlijders werden toegelaten. Echt, er bestond geen vermoeden van verpleging van krankzinnigen op Jachtlust.

Inspecteur Ruisch was verbaasd over dit stellige antwoord. Hij had zijn informatie ontvangen van de hoogleraar Dr. Van der Lith. Ook in regeringskringen en bij geneeskundigen en psychiaters waren dezelfde vermoedens gerezen. Het zeer besliste antwoord van de burgemeester verdreef echter alle twijfel. Toch was die twijfel niet ongegrond. Nog geen half jaar later werd een krankzinnige vrouw vanuit villa Christiania te Scheveningen naar Jachtlust overgebracht.

Haar vertrek was vanuit Scheveningen aan de inspecteur gemeld. Maar van haar aankomst in De Bilt kreeg de inspecteur geen melding. In april 1889 stelde inspecteur Ruisch hierover vragen aan het college. Twee weken later kon de burgemeester hem berichten dat de vrouw inderdaad op Jachtlust werd verpleegd. Bennink probeerde de zaak nog te sussen door te stellen dat de vrouw van haar krankzinnigheid was hersteld en als zenuwlijdster op Jachtlust verbleef. De inspecteur ging nu echter zelf op onderzoek uit en constateerde dat op Jachtlust meerdere krankzinnigen werden verpleegd.

De druk op Bennink nam toe en dit had tot gevolg dat begin mei 1889 een vergunning werd aangevraagd voor het oprichten van een verpleeginrichting voor zes krankzinnige dames. Op 23 juli 1889 werd echter

besloten zijn vergenomen om zich op de hoogte te stellen van de voorwaarden waaraan voldaan moest wordenzoek af te wijzen. Niet verwonderlijk, want hij had vooraf nauwelijks de moeite . Hij vroeg echter opnieuw een vergunning aan. Nu informeerde hij bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken naar de wettelijke voorschriften die aan een vergunning waren verbonden, en stelde zijn plannen daarop af. De verpleging van krankzinnigen zou in Boschzigt gehuisvest worden, apart van de zenuwlijders. Deze villa stond noordelijk van Jachtlust aan de Soestdijkseweg en was eveneens zijn eigendom. Het pand zou worden omgeven door een ongeveer drie meter hoge houten schutting. Eén of twee vertrekken konden worden ingericht als isolatiekamers met wanden van speciale kussens. De hoogleraar Van der Lith was beschikbaar als consulterend geneesheer terwijl de arts K.H.G. van Woerden de dagelijkse praktijk zou waarnemen. De vroegere directrice mej. Genis was inmiddels vertrokken, maar in haar plaats zou een bekwame verpleegster met relevante ervaring worden aangesteld. Op 29 november 1889 werd ook de nieuwe aanvraag afgewezen omdat waarborgen voor een goede verpleging ontbraken. En dat was het gevolg van de financiële positie waarin Bennink verkeerde. Een maand eerder, 29 oktober, was hij door de Utrechtse rechtbank failliet verklaard. Einde bedrijf.

In een advertentie in de dagbladen van 15 maart 1890 werd de publieke verkoop van Jachtlust en Boschzigt aangekondigd. De veiling zou plaatsvinden op 10 april 1890 in Hotel Poll aan de Dorpsstraat. De omschrijving luidde: *"De in eene gezonde boschrijke streek gelegen.buitenplaats "Jachtlust", bestaande in bijzonder ruim solide gebouwd Heerenhuis, omgeven door zwaar geboomte, stal, koetshuis, terrein van vermaak enz., drie hectaren, 95 aren, 35 centiairen."* Men betoogde dat het herenhuis door het grote aantal kamers en zalen uitmuntend geschikt was voor gebruik als zomerhotel, gezondheidsoord of geneeskundige inrichting. Enkele dagen later verscheen echter het bericht dat de publieke verkoop werd geannuleerd. Het zat Bennink niet mee. Jachtlust werd uiteindelijk toch verkocht, al is het enkele jaren later.

Bij akte van 8 oktober 1892 werd de Amsterdamse koopman Jan Boissevain de nieuwe eigenaar van Jachtlust en Boschzigt. Een grote verbouwing volgde en Jachtlust werd weer zoals voorheen: een buitenplaats voor een vermogend man. Hiermee zou het verhaal kunnen eindigen, ware het niet dat zes jaar later opnieuw plannen werden gesmeed om in De Bilt krankzinnigen te verplegen. De gestichten voor verpleging van krankzinnigen waren vooral in de grote steden gevestigd. Men zag echter meer en meer de voordelen van een verpleging buiten de stad, waar de rust en de natuur hun zegenrijke invloed zouden hebben. Een buitengesticht bood bovendien meer mogelijkheden voor arbeidstherapie en gezinsverpleging.

Donderdag 10 April 1890,
ten één uur, zullen in het Hotel „Poll“
te de Bilt, ten overstaan van Notaris
VAN MEERLANT, publiek worden
verkocht:

I. De in eene gezonde boschrijke
streek gelegen Buitenplaats

„JAGTLUST“

aan den Straatweg van de Bilt naar
Soestdijk in de gemeente de Bilt, nabij
spoor en tram, bestaande in bijzonder
ruim solide gebouwd Heerenhuis,
omgeven door zwaar opgaand geboomte,
stal, kosthuis, terrein van vermaak enz,
groot 3 hectaren, 95 aren 35 centiaren;

II. de VILLA

„BOSCHZIGT“

gelegen noordwaarts naast „Jagtlust“
en bestaande in Heerenhuis, groote
stalling en schuur, erf, tuin, opgaande
boomen en verder aanbehooren, groot
1 hectare 11 aren 60 centiaren;

III. 53 aren Weiland en Weg,
ten zuiden van Jagtlust, geschikt voor
bouwterrein;

IV. 97 aren 35 centiaren Bouw-
land en Weg, achter perceel III;

en V. De Oranjerie met schuur,
druivenkas, kweekgrond, schuttingen,
uitweg enz. ten zuiden van Jagtlust,
achter perceel IV, groot 72 aren 64
centiaren.

Door ligging en door het groot
aantal kamers en zalen in het
Heerenhuis „Jagtlust“ zijn deze
perceelen en wel speciaal per-
ceel I uitmuntend geschikt voor
Zomerhôtel, Gezondheidsoord

of

Geneeskundige Inrichting.

Alles breder bij billetten omschreven en te
zien Dinsdags en Donderdags van 10 tot 4 ure,
op vertoon van een toegangsbiljet met nadere
inlichtingen te verkrijgen ten kantore van ge-
neesden notaris VAN MEERLANT, te Utrecht.
Druk G 237. 3287

In Utrecht was het Geneeskundig Gesticht voor
Krankzinnigen gevestigd, thans bekend als de Willem
Arntsz Stichting. De huismeesters en regenten van dit
gesticht waren gevoelig voor de nieuwe opvattingen
over buitenverpleging. In het najaar van 1898 besloten
zij voor dit doel een terrein in De Bilt aan te kopen.
Zij hadden het oog laten vallen op een 45 hectare
groot terrein achter Jagtlust, waar thans het RIVM,
het oudste deel van Tuindorp en het Burgemeester

Fabiuspark is te vinden. De plannen werden bekend
bij de bewoners van ons dorp en een storm van protest
brak los. In december 1898 werd zelfs een brief aan
de 18-jarige koningin Wilhelmina geschreven, onder-
tekend door 38 dorpsgenoten (zie bijgevoegde tekst).
Nagenoeg alle eigenaren van de Biltse buitenplaatsen
en een groot aantal zelfstandigen verbonden hun naam
aan de brief. Ook Jan Boissevain van Jagtlust en
zelfs burgemeester De With treffen we aan bij de
ondertekenaars. Zij betoogden dat met de komst van
het gesticht het landelijk schoon zou worden vernie-
tigd. Ontvluchte patiënten zouden groot ongemak
voor omwonenden veroorzaken en zelfs kunnen lei-
den tot onveilige situaties. Het gesticht kon voor haar
buitenverpleging beter op zoek gaan naar een flink
stuk zand- of heidegrond op een afgelegen plaats.

De regenten van het gesticht lieten zich door de pro-
testen niet van hun voornemens afbrengen. Plannen
werden gesmeed, onkostenberekeningen gemaakt en
in 1899 werd de eerste twaalf hectare grond gekocht,
compleet met de naast het huis Jagtlust gelegen boer-
derij. Uit een andere koop verkreeg men in datzelfde
jaar nog eens elf hectare. In de zomer van 1901 gooi-
den de Provinciale Staten echter roet in het eten. Het
nieuwe contract met voorwaarden waaronder de Sta-
ten haar armlastige krankzinnigen in het gesticht ter
verpleging zou geven sloot oprichting van een buiten-
gesticht uit. Het plan scheen van de baan, maar niet
voor lang. In de lente van 1904 kwam de bouw van
een buitengesticht opnieuw ter sprake op de regenten-
vergaderingen. Men benoemde een commissie om
plannen te overwegen en voorstellen te doen. Tegelijk
werd het besluit genomen om zo mogelijk de aangren-
zende percelen grond te kopen. De eigenaren van deze
percelen stelden echter te hoge eisen en men moest de
plannen voor een vestiging in De Bilt laten varen. Een
half jaar later kon het gesticht op zeer voordelige
wijze een groot terrein van maar liefst 207 hectare
kopen, gelegen in Den Dolder langs de spoorbaan van
de Centraal Spoorweg Maatschappij. Op 1 februari
1905 vond de overdracht plaats. Rond 1910 werd in
Den Dolder het nieuwe buitengesticht gebouwd. Nu,
85 jaar later, is de Willem Arntsz Hoeve er nog steeds
gevestigd.

Archieven:

Gemeentearchief De Bilt, inv.nrs. 146 en 193.

Rijksarchief Utrecht: *Inventaris van het archief van
het huis De Varenkamp te De Bilt (R29-43).*

Literatuur:

Saskia Bottinga: *De Willem Arntsz Hoeve.*

Den Dolder, 1983.

Dr. W.H. Cox: *Verslag omtrent het geneeskundig
gesticht voor krankzinnigen te Utrecht over de jaren
1902-1910*, Utrecht, z.j.

J.W.H. Meijer: *Jagtlust, van uithof tot gemeentehuis.*
De Bilt, 1974.

Tekst van een adres aan H.M.de Koningin

Aan Hare Majesteit de Koningin,

Geven met eerbied te kennen de ondergeteekenden, ingezetenen der gemeente de Bilt bij Utrecht, dat de Provinciale Staten van Utrecht in de Vergadering van 4 Juni j.l. hebben besloten dat de Provincie Utrecht zal garandeeren de rentebetaling eener geldleening, aan te gaan door het Bestuur van het Gesticht voor Krankzinnigen te Utrecht, tot het bekomen van gelden, benoodigd voor het oprichten van een Buitengesticht in deze Provincie, behoudens de nadere goedkeuring tot aankoop van een terrein door Heeren Gedeputeerde Staten; dat naar zij vernomen hebben het voornemen bij Heeren Gedeputeerde Staten bestaat om goed te keuren den aankoop van een terrein gelegen aan den Brandenburgerlaan en uitkomende op den Soestdijker Straatweg; dat zij tegen de vestiging van dat gesticht op die plaats overwegende bezwaren hebben.

Het gekozen terrein bestaat uit twee perceelen, afkomstig van het vroegere landgoed Jagtlust. De andere perceelen daartoe behoord hebbende, zijn gebruikt en bestemd voor villa-bouw en aanleg, boomkwekerij enz. en dragen bij tot vermeerdering van het landelijk schoon van deze boschrijke streek.

Midden in deze omgeving, geheel ingesloten door de villa's Jagtlust, Meijenhagen en andere buitenverblijven waarvan het zelfs niet af te heinen zal zijn dan met vernietiging van het landelijk schoon, is men nu van plan een gesticht te bouwen op een beperkt en voor uitbreiding ongeschikt terrein.

De aanbouw van villa's waarvoor de streek zich zoo uitstekend leent, en die zoo als Baarn en Hilversum bewijzen, zulk eene bron van welvaart zijn voor de gemeente wordt daardoor in dezen mtrek geheel gefnuikt en belet.

Overal elders zoekt men voor krankzinnigen-buitengestichten eene eenzame, niet dichtbewoonde streek.

En niet ten en onrechte!

Uit het verslag van het gesticht "Meerenberg" in Noord-Holland, waar zeker bewaking en omheining in de beste orde zijn, blijkt dat alleen in het jaar 1897 pogingen tot ontvluchting werden gedaan door:

21 mannelijke en 7 vrouwelijke patiënten, waarvan 7 in den omtrek werden achterhaald op naburige buitens, in de duinen, op den straatweg of aan het station, één zelfs in een kippenhok van een buurman.

In de vorige jaren waren de ontvluchtingen minstens even talrijk.

Het gesticht dat men in de gemeente de Bilt wil vestigen zal liggen onmiddellijk naast de kom van deze volkrijke gemeente, het zal het buitengesticht worden van eene particuliere instelling die haar zetel heeft te Utrecht, zoodat directeur, doctoren enz. niet aan de Bilt zullen wonen, maar de veiligheid en de bewaking uitsluitend aan beambten zullen worden toevertrouwd.

Welk een bron van onrust in deze dicht bevolkte streek, vol van niet afgesloten boerderijen en arbeiderswoningen! Ware het onvermijdelijk dat op die wijze de vreedzame bewoning hunner eigendommen werd verstoord, de adressanten zouden zich daarin moeten schikken of voor zoover dit ondoenlijk bleek, elders een goed heenkomen moeten zoeken, maar het is in hunne overtuiging dat eene andere oplossing kan worden gevonden.

Indien het Bestuur van dit Gesticht, in plaats van een perceel te zoeken in het midden van eene villa-buurt, een flink grondstuk koopt in de zand- en heidegronden, aan den Centraal- of Staatsspoorweg gelegen, kan het doel veel beter worden bereikt zonder zoovele belangen te schaden.

Adressanten hadden gehoopt dat ook Gedeputeerde Staten voor hunne bezwaren toegankelijk zouden geweest zijn, maar nu het hun blijkt dat deze meenen dat hunne taak uitsluitend is om na te gaan of de aankoop van dien grond voor het Gesticht gewenscht is, zien zij zich genoodzaakt om zich te adresseeren tot Uwe Majesteit, met het eerbiedig verzoek dat het Uwe Majesteit moge behagen Hare goedkeuring niet te verleenen aan een besluit van Heeren Gedeputeerde Staten van de Provincie Utrecht, waarbij de Regenten van het Krankzinnigen Gesticht te Utrecht gemachtigd worden tot aankoop van bovengenoemd terrein, of wel dat Uwe Majesteit de vergunning niet verleent, vereischt krachtens Art. 7 der Wet van 27 April 1884, § 96, tot oprichting van een gesticht voor krankzinnigen aan de Brandenburgerlaan in deze gemeente.

Hetwelk doende enz.

De Bilt, December 1898.